

**ƏZİZƏ CƏFƏRZADƏ YARADICILIĞINDA ŞİFAHİ XALQ
ƏDƏBİYYATI MOTİVLƏRİ****A.T.ƏLİYEVƏ*****Bakı Dövlət Universiteti***

Əzizə Cəfərzadənin üslub fəaliyyətinin formalaşmasında xalq ədəbiyyatından gələn təsirlər daha qabarıq hiss olunmuşdur. Muasir Azərbaycan nəsrində ikinci bir yazıçı tapmaq mümkün deyil ki, xalq ədəbiyyatından Ə.Cəfərzadə qədər bəhrələnmiş olsun. Tarixi mövzulu əsərlərində dövrün mənzərəsini yaratmaq üçün təsvir etdiyi təfərrüatlar bu bəhrələnmənin ötəri səciyyə daşmadığını göstərməkdədir. Əzizə Cəfərzadə təcrübəli geoloq kimi daim səfərdə və axtarışdadır. Bununla əlaqədar o, respublikanın sərhədlərindən uzaqlara gedir, ölkəmizin ayrı-ayrı şəhər və kəndlərini gəzir, hələ tədqiq olunmamış qiymətli əsərlərin bədii sirlərini açmağa tələsir. Ə.Cəfərzadə şifahi xalq yaradıcılığına dərinləndirən bələd olan, folklorla xüsusi maraq göstərən yazıçı-alimdir. Yazıçının əsərlərinin dil baxımından sadəliyi, aydınlığı və dialektizmlərlə zənginliyi təsirli fakt kimi səciyyələndirilməlidir. Bununla belə, müəllifin roman, povest və hekayələrində yeri gəldikcə xalq ədəbiyyatı nümunələrinə yer verilir, bununla da təsvir etdiyi hadisələrin fonunda dövrün koloritini əks etdirmək niyyəti güdür. Məlumdur ki, tarixən xalq ədəbiyyatı nümunələri dil-üslub sadəliyi ilə seçilmiş və şifahi xalq ədəbiyyatından qaynaqlananlar ilk növbədə bu xüsusiyyəti əks etdirməyə çalışmışlar. Bu mənada Ə.Cəfərzadə nəsrində də istisna təşkil etmir. Belə ki, yazıçının əsərləri ilə ötəri tanışlıq onun dil üslub sadəliyini dərhal aşkarlamağa imkan verir ki, bunun da əsasında şifahi xalq ədəbiyyatının dayandığını dərhal duymamaq mümkün deyil.

Ə.Cəfərzadə nəsrində folklorlardan bəhrələnmənin əsasında milli koloriti əks etdirmə istəyi də qabarıq görünməkdədir. Şübhəsiz ki, bədii əsərlərdə xüsusilə tarixi mövzuda yazılmış əsərlərdə keçmiş o zaman canlı təsir bağışlayır ki, milli koloriti əks etdirmiş olsun. Əzizə Cəfərzadə bu faktoru əsas tutduğundan onun nəsrində məhz koloriti ilə diqqəti cəlb etməkdədir.

Ə.Cəfərzadənin folklorlardan, şifahi xalq ədəbiyyatından bəhrələnməsi həmçinin xalqın etnoqrafik yaddaşını bərpa etmək məqamına söykənir. Bu cəhət yazıçının yaradıcılığı üçün o qədər səciyyəvidir ki, bəzən yazıçı təsvir etdiyi tarixi hadisəni unudaraq, əsas süjet xəttini yarımçıq buraxaraq etnoqrafik detallara gedir, unudulmuş ənənələrimizə, mərasimlərimizə yeni can, yeni nəfəs gətirir.

Ə.Cəfərzadə şifahi xalq ədəbiyyatına təsvir etdiyi tarixi əhvalatların tamlığını və canlılığını təmin etmək faktların və sənədlərin əsl yetmədiyini, seyrək olduğu zaman kəsiyini doldurmaq niyyəti ilə də

müraciət edir. Belə ki, həmin dövrü və şəxsiyyətləri canlandırmaq üçün faktlar azlıq təşkil edir və bu zaman da ədəbi təxəyyülün folklor qanadına rəvac verməklə məqsədinə nail olur.

Folklor həmçinin Ə.Cəfərzadənin obraz və xarakterinin yaradıcılığında və biçimlənməsində əsas komponentlərdən biri kimi çıxış edir. Yazıçı qəhrəmanlarını, Azərbaycan xalqının milli keyfiyyətlərini, ən yaxşı ənənələrinə söykənərək yaradır.

Ə.Cəfərzadə nəsrində xalq ədəbiyyatının forma-sənətkarlıq baxımından təsiri də qabarıq duyulmaqdadır.

Şübhəsiz ki, Əzizə Cəfərzadə folklorlardan bəhrələnməsinə dair irəli sürülən bu müddəalar ilk baxışda nəzərə çarpan keyfiyyətlərdir, problemin daxili qatlarının aşkarlanmasını isə daha ciddi və sistemli araşdırma tələb edir.

Ə.Cəfərzadə təsvir etdiyi əhvalatların ruhuna uyğun bayatı seçib işlətməyi sevir. Ümumiyyətlə yazıçının elə bir əsəri yoxdur ki, orada bu və ya başqa şəkildə bayatıya müraciət olunmasın. Məs:

Əziziyəm qəmdə gül,
Qəmdə danış qəmdə gül.
Ağ gündə gülən könlüm
Mərd igidsən qəmdə gül («Yad et məni»)

Yaxud: Axşamlar, ay axşamlar,
Şam yanar ay axşamlar.
Evli evinə gedər,
Qərib harda axşamlar? («Eldən-elə»)

Yazıçının əsərlərində bayatılardan istifadənin bir çox səbəbləri vardır. Hər şeydən əvvəl, o, epigraf kimi bayatı janrına müraciət edir; burada bayatı ilə əsərdə təsvir olunan əhvalatların məzmun yaxınlığı əsas tutulur. Digər tərəfdən, Ə.Cəfərzadə kədər, əzab, hicran ovqatını gücləndirmək üçün bayatılara müraciət edir. Bundan əlavə yazıçı mənsub olduğu xalqın əxlaqını əks etdirmək üçün də yeri gəldikcə şifahi xalq ədəbiyyatının bu populyar janrına müraciət etmişdir.

Ə.Cəfərzadənin yaradıcılığının folklorlardan qaynaqlandığını təkcə bunlar əks etdirmir. Ədib ayrı-ayrı əsərlərində yeri gəldikcə atalar sözlərinə və məsləhətlərə, laylalara, xalq arasında yayılmış mahnılara, lətifələrə müraciət etmişdir və bütün bunlar yazıçının əsərlərinin toxumlarına, daxili qatlarına elə hopdurulmuşdur ki, onun sərhədlərini müəyyənləşdirmək mümkün deyildir.

Folklor mövzu seçimindən tutmuş, dil-üslub məsələlərinə qədər yazıçının yaradıcılığının ruhuna hopmuşdur. Əsərlərinin dili üzərində öləri təhlil apardıqda yazıçının dilində xalqdan alınmış, ədəbi dildə az işlənən, yaxud bu dilə məlum olmayan söz və ifadələri aşkarlamaq mümkündür. Şübhəsiz ki, kiçik bir məqalədə Ə.Cəfərzadə və folklor mövzusunun araşdırmaq mümkün deyil. Ona görə də ən zəruri məsələlərə toxunduq lakin gələcəkdə mövzunun daha ətraflı şəkildə tədqiq olunmasına ciddi ehtiyac vardır.

ƏDƏBİYYAT

1. Salmanova Zahirə. Söz sərvişi sorasında. «Qobustan», 1981, №3, səh 14.
2. Məmmədli Nüşabə. 80 budağın hərəsindən bir yarpaq. Bakı, «Çıraq» nəşriyyatı, 2001, 202 səh.
3. Əliyeva İfrat. El anası- Ə.Cəfərzadə, Bakı, Elm, 2001, 64 səh.

МОТИВЫ УСТНОЙ НАРОДНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ТВОРЧЕСТВЕ АЗИЗЫ ДЖАФАРЗАДЕ

A.T.ALIEVA

РЕЗЮМЕ

В данной статье, в основном говорится о привязанности писательницы к народному фольклору. Использование ею в своих романах и повестях пословиц и народных сказаний показывает степень привязанности писательницы к своим национальным корням.

Влияние устного народного творчества с особой явностью прослеживается в творчестве Азизы Джафарзаде. Фольклор в творчестве Азизы Джафарзаде выступает также как один из составных компонентов в процессе создания образов и характеров. Народная поэзия сильно проникла в дух писательницы. Это повлияло как на выбор темы, так и на стилистику ее произведений.

Данная статья широко освещает эту тему, хотя не претендует на ее полное разрешение.

THE MOTIVES OF ORAL TOLK LITERATURE IN AZİZA CAFARZADEH'S ACTİVİTURE

A.T.ALİEVA

SUMMARY

The influence of folklore reveals itself with special reality in the creativity of Aziza Jafarzadeh. Folklore in the creativity of Aziza Jafarzadeh appears as one of the main components during her work on images and characters. Folk poetry has penetrated deeply into the writer's spirit. This affected the choice of the topic as well as the style of her works.

The present article gives a wide coverage of this theme, but doesn't pretend to its comprehensive solution.